

Ötlető: BELENCSEK SÁNDOR

Ötletés ideje: 1972.

TART: NÉPI STAVAK FELREÉRTÉSE

5 lap

Földrajzi mutató: NAGYBERKI

Szakmutató: XXVIII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRMA'S

ÁTVEVETVE AZ EGYSÉGES LTK. 2361-es TÉTELE ALÓL

Az egyszerű falusi nép, régtől fogva félreértette a helyes vagy írásbeli szavakat.

A magyar szavak közé legfőképpen latin, német és szláv szavak vegyültek.

Régen az írástudatlan pór nép teljesen nem értette meg az uraságok beszédét, azért is mert ezek igyekeztek latin beszédeket is belekeverní, még a papok is a 19. század elején az anyakönyvi bejegyzést is teljesen latinul végezték, még a szabadságharc után is.

Tehát úgy a papok, mint a földesurak majmolták a latint és nem igyekeztek a nép nyelvén beszélni, hogy azt azok megértsék.

Sok félreértés és magyarázás történt, és ennek folytán az ismeretlen szavakhoz hasonló magyar szót értették és tévesztették össze.

Egyébként a régi írástudatlan népek tudatlanok is voltak, még az egyszerű számokkal sem voltak tisztában. Régen, amikor a földeket parcellázták fel és 10 öles mérőláncokat, középkorú emberek és fiatal férfiak húzigálták a földön és a mérnök indzsöllér ha mindig nem ment velük, hát csak úgy tudták a bemért láncaljakat, hogy minden egyes méret után egy szál füvet szakított le és így amikor vissza kanyarodtak az indzsöllérhez akkor átadták a fücsomót neki, amelyet az olvasott, számlált össze.

Ilyenek azért ritkán akadtak, és így egyéni elhajlásnak is lehet tekinteni. Ezt a század elején hallottam. A régi paraszt népnek a számköre szűk kereteken mozgott, 50-100-on alul általában.

Még a század elején Attalán volt egy, a számtannal tisztában nem levő eset.

Csullag József zsellér meghalt és a felnőtt családtagok szét széledtek a szoba-konyhás lakásból, mert a zsuppos házban három család lakott. A Csullag három testvér elosztózott a hátramaradt holmikon és a kiskertben két zsák csöves-kukorica termett, ezt csövenkint osztották három felé, ahogy ezt olvasták, az egyik fiatalember úgy olvasta, hogy 29 után 40-et olvasott és 49 után 30-at, és ezen össze veszték, mert Csullag Vendel nem engedett abból, hogy így helyes a számtani sorrend, ezzel a jegyzőségre is kerültek. A jegyző kérdezte tőle, hogy te Vendi, hol tanultad ezt a számtani módszert? Mondta, hogy 8 évig a tehénpásztor bojtárja volt és attól tanulta az iskolás korban. Akkor még nem volt kötelező az iskola és így az egyszerű szegényebb sorsú nép önmagára volt hagyatva.

A kultúra fejlődésével is sok ismeretlen szavak keletkeztek és a nép lassan szokta meg az új tárgyak nevét.

A falucsufolók mondták, hogy amikor a gyufa használatba jött, és a "szennai ember elment Kaposvárra, gyufát akart venni, de nem tudta a nevét, hát úgy kérte a boltostól, hogy adjon olyan izét, hogy először egyet csösszenik, aztán egyet pösszenik, aztán velégit." Későbbi időben a századfordulón amikor általánosan használatba jött a takaréktűzhely sparherd néven és ennek a sütője amikor elégett, és ennek pótlására akart a szennai ember venni, ennek a népi neve ren volt, a sparherdét "porhel," a szennai ember úgy kérte, hogy adjon egy rőhemöt. A kereskedő nem értette, mert ez "ren" néven ismerte, aztán

az ember sorolta, hogy ebben a héjjas krumpli, prósza, pogácsa is sült. Akkor ez ren lesz valószínűleg mondja a boltos. Az hát csak nálunk Szennában röhem.

Sokszor megtörtént az, hogy ha valakit elküldtek a boltba valamiért, odáig mondogatta, és mégis mást kért.

Egy öregasszonyt is elküldtek szódabikarbónáért, és amikor odaért már úgy kérte, hogyha bika vóna szóna.

Az első világháború is sok ismeretlen szavat hozott létre, ezeket olyan nehezen tanulták be azok, akik nem olvastak ujságot. Idegen népek, országok, csatahelyek igen nehezen jutottak be az alsóbb rétegek tudatába.

A pusztai béresasszonyok és a falusi parasztok a boltoshoz jártak és a jó üzlet mellett ez mesélte el nekik a helyzetet, úgy hogy az attalai, gölleai, Nagyberki zsidó boltosok már panaszkodtak, hogy belefáradtak a háborús élet mesélésébe, amelyeket nem értett meg világosan a nép. A háború pár hónap letelte után ezekhez pénzbőség jött be, és a háború közepén már ujságot vettek és bizonyozt is nehezen fogták fel. A rekvirálás is akkor jött be és ezt is igen nehezen vették át és sokféleképpen mondták, rekliválás, reklimálás, rekleválás, stb. Psemiszli vár is nehéz volt, mert írva így volt Przemisli, és mondták Prezmel, Premisli, Promezli, stb.

Régen a század elején is a látást, nézést, összetévesztették a tekintéllyel, tekintetésnek értették.

Az 1910-es években a közös hadseregben szolgáló baka írta haza, hogy nagy előléptetést kapott, mert tisztiszolgává nevezték ki, amelyet ott neveztek privátdiener privadinernek mondta a nyelvjárás. A falusi asszony, a katona anyja, ahogy megkapta a levelet rögtön ment a faluba és dicselkedve, áradozva ujságolta, hogy a fiát előléptették és nagy rangot kapott, privadiener. A válaszlevelet is így címezte az r v-t kihagyva n betűt irt közbe.

A levél még a tisztek kezébe is került és hetekig ezen mulatott a század.

Az 1914. előtti időben az országos vásáron a készruha sátorban zeug nadrágot vett egy öregedő paraszt, már hármát is felpróbált, és nem tetszett neki. Mondja a szabó: itt van egy más fazon, ez biztosan megfelel, mondja a paraszt: hagyja hiszen az ebben is mögfér, csak a fenekemen feszül. Ez csúnyán félre értette, úgy volt, hogyha valamilyen fura szót nem értett meg, akkor a hasonló hangzású szóra értelmezte.

A nagyberki Bisztró 1969 előtt Büfé falatozó néven szerepelt, egy öreg Tsz.nyugdíjas Király Sándor azt mondta a vezetőnek. Ezt a cégtáblát rosszul irták ki, mert ez így nem helyes, Büfé falatozó, úgy helyes, hogy falatozó büfé, mert először falatozni kell és csak azután böfögni, mert éhes gyomorral nem lehet böfögni, csak telti hassal.

Az 1918. nyarán, az éjjeli személyvonat egy órakor beállott a nagyberki állomásra, és a kalauz, kiabálta Nagyberki. Az ablaktalan sötét vonatban mindenki aludt, egy szabadságos katona az olasz front-ról jövet felugrott és mondja a társának:

- Kelj fel gyorsan, hallod odakint azt kiabálják, hogy "fegyvert ki", egy utas mondta, nem azt kiabálják, hogy fegyvert ki, hanem Nagyberki.

- Jó, hogy sz-lt mert már ki akartam hajítani a puskámat itt a likas ablakon.

Az 1914-es háború előtt amikor falun is divatba jött az illatosító kölnivíz, párfum, itt a falusiak úgy nevezték, hogy "pálfi". A drogériák és a gyógyszertárak árusították és bizony nehezen értették meg, amikor párfum helyett pálfít kértek.

A falucsufolók tréfás anekdótái is a félreértéseken alapultak, sok tudatlanság és figyelmetlen hiszékenység is hozzájárult ezen adatok létrejöttéhez.

A falucsufoló adatok tulnyomó részben ugyanazok, több községre irányulnak a szólás-mondás szerint.

Pettend, Baté és Csoma, Gölle adatai egyeznek mindenképpen. Pettenden az erdőben keresztben vitték a létrát az erdőben és kivágták az utba eső fákat.

Baté. 1. A bucsuvásár kocsmában az asztalon táncoló lány: Libbenj lányom Katóka, Hagyd háródet Batéba.

2. A falun kívül álló dombon levő templomot be akarták tolni a faluba, elől árkot húztak a fal tővébe, egy atyafi a ködment oda tette, hogy majd meglátják ha rá megy az eltolt templom. Az erramonó kanász elvitte a ködment és mondták, csak toljuk atyafiak, mert már ráment a ködmenre.

3. A templom toronyban kelt egy szál rozs és ezt a község bikájának kellett lelegelni. Felhúzták a bikát a toronyba, ez kilógatta a nyelvét, kiabáltak, csak húzzuk, mert már nyéveli. Ezt több községre is mondták.

Szena. Kinyomták a növendék borjuból a sarjut. A haragos szomszédok sarju-szénáját ette és ezek kinyomták belőle.

Gölle. 1. Elindul, utnak vált, mint a göllei bocskoros Attalának. Ez új bocskort kapott, és gyönyörködött és ment egyik lábára: ez szép, a másikra: az szép, és végül Attakára ért 8 km.-re.

2. Harangoztak a tyukász elé, mert a püspököt várták 1908 szeptemberében történt.

Attala. Szuszog, mint a pulai turó. 1925. Este sötétben a pulai ember négykerékű kézikocsin húzta a kövér feleségét. Attaláról haza, letakarva. Kérdezték, hogy mi van a kocsin, hogy olyan nehezen húzza. Turó van, felelte. Hiszen ez a turó szuszog. Azért, mert ez szuszogó turó.

Mosdós. Felbakták a csikót a kocsira és vitték a vásárra. A csengőt a saraglyára kötötték.

Csoma. Csomai varju. Varjut fogtak és levest főztek belőle. Az élő varjak mondták: kár, kár. Azok azt mondták, hogy a hasukba is kár.

Attalán: Már régen volt olyan tiloló, amely maga tilolt kendert. A bognár készítette és mondta, hogy ez maga tilol. Várták, hogy majd csak kitilolja a nagyrakás kender kórót, de csak állt és nem tilolt. Elmentek a bognárhoz és mondták, hogy hát mért mondta, hogy ez a tiloló maga tilol.

-Maga tilol, hát mért nem tilol? Mert ezt mondta, hogy maga tilol

Mega, mega csak tiloljon, az a faszerkezet nem tud egyedül tilolni.

Soroksár: Szabó mester meg akarta fejni a bakkecskét.

Lápaforó: Megtömték a cigányasszonyt mint a libát. Két legényke otthon ebédelt és bement egy kéregető cigányasszony és mondta. Ő már azt a hitvány rossz ételt meg nem enné. Azt mondta a két testvér: Azért mondja, mert kívánja, ugye? Nem én, meg nem enném, még ha belém tömnék sem. Az egyik fiu átment a szomszédba és hívta a legényt segítségül, lefogták a szabadkozó asszonyt és tömték. Végül az asszony azt mondta, csak egy fogjon, kettő tömheti. Az anyjuk erre bejött és kérdezte, mit csináltok ennek az asszonynak? Tömjük, mert nagyon kicsufolta az ételt. Akkor csak tömjétek hadd fulladjon meg. Nem fulladok én meg, majd vigyázok, még akkor sem, ha ketten tömnek is.

Kisgyalán: Heten vannak, mint a gyaláni ördögök.

Egy uradalmi parádés kocsisnak ördöge volt és hét gyermeke. Azért mondták, hogy heten vannak.

Toponár: "Izzad, mint a toponári medve". A század elején cirkusztartott előadást és a szereplő medve megszőkött és a falu népe elfogta és nehezen tudták megkötözni. Amnyira összekötözték, hogy izzadt, vizelt, trágyázott.

Nak: "Naki bibaszt". Egy részeg cigányt elverték a kocsmában, hogy a csonttörésekkel úgy vitték a hordágyon, a csendőrök kérdezték, hogy ki verte meg. A cigány csak arra emlékezett, hogy a naki bibaszt verte meg.

A következő adatok, amelyek több falura vonatkoztak. Ahány ember mondta, annyi más-más falura fogták.

1. Átuszták a hajdina földet.
2. Haza feküdtek. pl. Vásáros parasztok hazamenet beesteledtek, ittasok is voltak. A szélsőt érte a hidegszél és az ha fázott, akkor elment a másik mellé és így reggelre haza feküdtek.
3. Kihajtották a szecsavágót a rétre legelni.
4. Agyon ütötték a kötyögő fenét. /órát/.
5. Felpofozták a malacot, mert nem állt középre, ketten voltak.
6. Agyon ütötte a malacot, mert a György gazdájának Gyuri nevet rőfögött. /Gyuri-Gyuri/ A gazda ezen feldühödött, hogy ez a rongy süldő malac gyerek nevet mondogat. Amikor döglődött, azt nyögte ki, hogy György, mondta az öreg paraszt. Ezt előbb is megmondhattad volna, máskor legalább nem gunyolódott velem.
7. Megijedt a nadrágja suttyogásától. Bátor legény.
8. Felfaragták a gyalogutat vászon gyanánt. Nappalra kiterítették a vég-vásznat fehéríteni, este elfelejtették bevenni, éjszaka jutott eszükbe, amikor nem találták meg a gyepen ott volt a közelben a gyalogut, és ezt faragták fel, mert azt hitték, hogy az a vászon.
9. Megborotválták a gombócot.
Régen falun főztek tejes vízben két ököl-nagyságu gombócot, ezt nevezték "macskafejű" gombócnak, azt mondták, hogy ha macskafejű gombóc, akkor ezt meg kell borotválni, mert az igazi macskafej szőrös.
10. A szentjánosbogarat kísértet mérnöknek nézték.

11. Bedörzsölték a kutya fenekét besózott erős paprikával. Kóbor kutya a házaknál kiette a tojást a tojófészekből, meglesték, elfogták, megverték és paprika hüvellyel bedörzsölték a fenekét, agyon nem merték verni, mert a kutya vonyitással megérzi a halál esetet, a hiedelem szerint.

12. A sirásó halála. Nem tudták eldönteni a faluban, hogy most ki ássa meg a sirásó sírját. Ezen tanakodtak, vitatkoztak és mondogatták, én nem, te, én sem, senki sem vállalkozott erre. Már azt hitték, hogy nem is lehet eltemetni az öreget. Egy 10 éves iskolás fiú hallotta a vitát, azt mondta, majd én megmondom, hogy ki ássa meg a sirásó sírját. Az, aki életben maradt. Erre közakarattal neki láttak és megásták, így lett a sirásónak az egész falu sirásója.

13. Az ujonan ásott tó békája. A falusiak kenderáztató tavat ástak és ment arra egy koldus-ember. Kérdi? Mit ásnak ott? Kenderáztató "tót" ásnak mondták. No jó csak ássák, de ebbe nem megy bele a béka és mégis lesz benne sok. Ez nem lehet felelték, hát csak nézzék meg. Ott várták a falusiak, lesték, hát nem mentek bele, hanem sok béka ugrált a tóba.

Összeállította:

Nagyberki, 1972 március 23.

Gelencsér Sándor

MÁV. nyugdíjas